

„Altábornagy úr, adja fel Budapestet!”

Egy ismeretlen történelmi lépés részletei a Városháza újjászületésének első évfordulójára

Ugy emlékezünk a városra, mint halott menyasszonyra, fehér hópalástba burkolva a téli dermedésben. Egy esztendő múlt el azóta. A főváros január 20-án ünnepli fel-felszabadulását, a Városháza első évfordulóját az újjászületésben. Csendes, néma ünnep ez, hálás, boldog emlékezés az orosz hadseregre, a harcosokra, akik a várost visszaadták népének és elismeréssel, köszönettel gondolva azokra, akik munkás kezükkel az új életet elindították. A Vízművek egy kis szobájában állt a polgármester, akit a Budapesti Nemzeti Bizottság állított a város élére: Csorba János. Alig huszonegy órája volt ismét Csorba János, mert ő is álneven, hamis iratokkal bujkált, mint olyan sokan közülünk; úgyszólván le sem vágta a szakállát, amit azért növesztett meg, hogy rá ne ismerjenek, ellentétben azokkal, akik akkoriban kezdtek szakállt növesztetni, hogy jaj bűnös fejüknek, fel-ne ismerjék őket. Az első napokban csak egy alpolgármester volt az oldalán: Bechler Péter, később kapott segítőársát Jámbor Alajos személyében is. A tanácsnokok közül Beliczay Imre, Kállay Albert az akkor még főjegyző Széchy András, Remniczky Lajos, Gámenyzy Béla és Zakariás G. Sándor tanácsjegyző állottak elsőnek sorompóba és reggeltől késő estig a Vízművek kis szobájában dolgoztak a Nemzeti Bizottság városházi delegáltjai: *Olványi Imre, Darvas József, Farkas Ferenc, Ortutay Gyula, Gulácsy György, Kossa István* a szakszervezetekkel tartotta az állandó összakötötést és Vas Zoltán már a közellátás nagy problémáinak megoldásán törte a fejét, hogy később mint közellátási kormánybiztos — kiválva az ötös bizottságból — megmentse a főváros népét az éherhaláltól.

Az új városháza, az új közigazgatás megteremtése egykor a város-történet lapjaira kerül. Az évfordulóra egy eddig ismeretlen adattal szeretnék szolgálni a város-történetnek, amikor elmondjuk a magára hagyott, ostrom alatt álló város szomorú sorsának egy olyan fordulóját, mely döntő lehetett volna, ha sikerül. Sajnos, nem sikerült. Az esztelenység, az elvakultság, a szolgai megalázkodás, a gyáva meghunyászkodás, mely kifelé a hősiességet játszotta: meggátolta, hogy sikerüljön.

Kilakoltatás a Városházáról

Kállay Albert tanácsnok, az esemény egyik szereplője, így mondja el ennek részleteit:

— A központi városháza óvóhelyén voltunk néhányan vezető tisztviselők, onnan próbáltuk irányítani a közigazgatást, a rendelkezésre álló eszközök segítségével. Rangban legidősebb volt közöttünk Beliczay Imre pénzügyi tanácsnok, ő helyettesítette tehát a Dunántúlra menekült polgármestert. A közigazgatás katonai parancsnoka Karády altábornagy a Vármegyházán székelt és úgyszólván naponta összekötötésben állott velünk, ami azt jelenté, hogy amit

lehetett, megakadályozott, mindent alávetve a katonai érdekeknek. Öreg ember volt, nyugdíjból ráncigálták elő, komolyan vette a megbízatását, ami végeredményben komolytalan volt, hiszen, mint tapasztaltuk: soha, semmit nem tudott elérni a náciánál Budapest népe érdekében. December 31-én a németek megjelentek a központi városházán és egyszerűen kilakoltítottak bennünket. Egy órai időt kaptunk a hurcolkodásra. Hiába mondtuk, hogy Budapest közigazgatásának szültsége van az adminisztrációra, az intézkedésekre, az üzemek irányítására, semilyen érv nem használt. Molnár Dénes befogadott bennünket a Vízművekhez, ahonnan sikerült a telefonvonalakat kiépítenünk az egyes kerületekkel, az üzemekkel, kórházakkal és élelmi-szerközpontokkal. Kértük Karády altábornagyot, hogy lépjen közbe a náciánál a visszahelyezéstünk érdekében, de ő azt mondta, hogy nincs szükség városvezetésre, polgármesterhelyettesre, tanácsnokokra, üzem irányításra, csak egy kérdés van: Budapestet felszabadítani a németek segítségével s ez minden körülmények között meg fog történni. Nem is tett semmit az érdekünkben, velünk pedig a német parancsnokok nem állottak szóba. „Háború van”, — mondták — „a polgáreg nem érdekelt”.

Január 14-én...

— Két hete voltunk már a Vízművek óvóhelyén. Elfogultság nélkül mondom, hogy amit lehet, megtettünk. Az utolsó percekig tudtuk élelmiszert adni a kórház-üzemből a VIII. kerületnek, s ahol gyógyszerhiány volt, onnan pótoltuk, ahol némi készlet megmaradt a Dunántúlra való nagy hurcolkodás után. Karády altábornagy akkor már elhagyta a Vármegyházát, Budán székelt, de néha-néha átjött hozzánk. Még mindig hitt a felszabadításban, holott mi tudtuk, hogy az ostromgyűrű teljesen be van zárva minden oldalról és az orosz seregek útja feltartóztathatatlan. Beliczay Imre tanácsnok akkor elhatározta, hogy a város közönsége nevében felszólítást küld Hindy altábornagynak, Budapest katonai parancsnokának, illetve az ő útján a német parancsnokságnak, hogy az esztelen és céltalan védelemmel fel kell hagyni, mert a főváros cipusztul és a polgári lakoságnak rengeteg áldozata van. Felkért, hogy az ő nevében, azaz Budapest tényleges polgármesterhelyettese nevében adjam át a Városnak ezt a hivatalos határozatot Hindy altábornagynak, s mi természetesen egyetértettünk vele. Véltem a megbízatást. Másodmaggammal indultam el a Vízművektől január tizenegyedikén délelőtt Budára. Tudtuk, hogy Hindy altábornagy az Alagútban lévő óvóhelyen tartja hadiszállását.

„Szó sem lehet róla!”

— Az altábornagy elé kerülve a város nevében átadtam a határozatszerű felszólítást. „Altábornagy úr! Adja fel a várost! Budapest érdeke, a főváros és lakosainak érdeke, a nemzet érdeke egyaránt ezt követeli!” Hindy altábornagy, akiről tudtuk, hogy csak előttünk játsza a komoly katonát és a városvédőt, de alapszámban a németek lakája, meghökken, de csak egy pillanatig. Azután nyersen és határozottan ezt mondta: „Szó sem lehet róla. Az urak civilek. Az urak ehhez nem értenek.” Rövid szüneteket tartott — az volt az érzésem, hogy talán mégis felébredt benne a lelkiismeret — és valamivel csendesebb hangon folytatta: „Különb is nem tőlem függ, hanem a német parancsnokságtól.” Ebbe a kijelentésébe próbáltam belkapaszkodni: „De a magyar sereg felett altábornagy úr rendelkezik. Ha a németeket nem is tudja meggyőzni: legalább saját katonáink tegyék le a fegyvert.” Arra is kértem, hogy ez nyilván demoralizálólag hatna a német védőkre és több a semminél. Legalább a magyar hadsereg ne segítse elő az észszerűtlen védő-harccal a főváros pusztulását. Megértett-e vagy sem? — ma sem tudom. A fejét rázta és azt mondta: menjünk a német tábornokokhoz. Beszéljünk azzal. Adjuk át neki a polgármester kívánságát. A maga részéről még csak ümogatni sem tudja az ügyét, elő

sem terjesztheti a német parancsnoknak. Kértük, hogy jöjjön velünk, úgy talán nagyobb súlya lesz az egésznek. Ezt sem vállalta. Mikor eltávoztunk tőle még utánnunk szólott: „Olyan biztosak az urak, hogy Budapestet nem fogjuk felszabadítani?” Egy kicsit gúnyos volt: „En nem vagyok ebben olyan biztos!” Ezt mondta, holott neki akkor már tudnia kellett, amit mi nem is sejtettünk, hogy a Pasaré, a Svábhegy, a Zugliger, a III. kerület, a Rózsadomb nyugati része felszabadult és Pesten is a belső város közvetlen külsőben állanak a felmentő szövetséges csapatok. (Ez utóbbit mi is tudtuk, hiszen a Vízműveknél megkaptuk a jelentéseket.)

Kállay Albert tanácsnok egy rövid mondattal fejezi be a történelmi jelentőségű lépés végét: „A német parancsnok, aki ugyancsak az Alagútban lévő óvóhelyen székelt, még csak nem is fogadott bennünket; egy alantasa, akinek megmagyaráztuk miről van szó, a vállát vonogatta, ilyesmire ők most nem érnek rá, mondta és két nappal később felrobbantották a Dunahidakat”...

...Ebben a vállvonogatásban minden benne van, amit még a történethez hozzá tehetnénk. Egy vállvonogatást ért, annyit jelentett a náciáknak Budapest. Az a Budapest, amit immár nemcsak a multjéért kell szeretnünk, hanem felszabadulásának első évfordulóján a munkáért is, amit jövője érdekében azóta végzett.

Lestyán Sándor